

ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍNDÁ XALÍQQA XÍZMET KÓRSETIW TARAWLARÍNÍN TARIYXÍ HÁM RAWAJLANIW TENDENCIYALARÍ

Jaksimuratov Azamat Bekmurat uli

Ájiniyaz atındağı Nókis mámleketlik pedagogikalıq instituti studenti

Jáhán bankiniń mađlıwmatlarına qarađanda 2019-jıldı rawajlangan mámleketler jalpı ishki óniminde xızmet kórsetiw tarawlarınıń úlesi ortasha 74,0 procentti qurađan, miynetke jaramlı xalıqtıń 70-75 procenti xalıqqa xızmet kórsetiw tarawlarında bánt, kárxanalar ulıwma sanınıń 90-95 procentin xızmet kórsetiw kárxanaları esaplanadı. [5] Bul kórsetkishlerden kórinip turğanday-aq, xızmet kórsetiw tarawlarınıń jáhán ekonomikasında tutqan ornın ayqın sáwlelendirip beredi. Xızmet kórsetiw tarawınıń Ózbekstannıń jalpı ishki ónimindegi úlesiniń ósiwi hám jumıs penen bánt xalıqtıń kópshilik bólimi xızmet kórsetiw tarawlarında xızmet alıp barıwı mámleketimizdiń jáhán kóleminde ekonomikalıq ornınıń joqarılawına alıp keliwi sózsiz.

1991-jılı Burıńğı Awqam tarqalgannan soń, dúnyanıń siyasiy kartasında jańadan on bes mámleket payda boldı. Burıńğı Awqam dáwirinde sanaat hám xızmet kórsetiw tarawları bir-biri menen baylanısqa on bes mámleketke ekonomikalıq jađday tıp tiykarınan ózgerdi. Krizisli jađdayda mámleketler óziniń ekonomikalıq múmkinshiliklerinen durıs paydalanıp mámleket aymađında xızmet kórsetiw tarawların óz-ózinen jańadan shólkemlestiriwi kerek boldı. Ózbekstanda xızmet kórsetiw tarawların jańadan shólkemlestirdi, házirgi kúnde bul tarawda modernizaciyalaw is-ilajlar alıp barmaqta.

Ózbekstan xalıq sanına salıstırğanda ekonomikada bánt bolğan xalıq sanı hám salmağı artıwı dawam etpekte. Ekonomikada bánt xalıqtıń jámi xalıq sanındağı úlesi 1991-jıldı 33,2% ten 2000-jılı 36,0% ke, 2010-jılı bolsa 40,2% ke kóbeydi. Usı mağlıwmatlar tiykarında, bul kórsetkish rawajlangan mámleketler kórsetkishlerinen júdá tómen. Bunday jađdaydıń payda bolıwında eń dáslep sanaat hám xızmet kórsetiw tarawlarınıń jeterli dárejede rawajlanbağanlığı, awıllıq orınlarda awıl xojalığı menen baylanıslı bolmağan jumıs orınlarınıń jetispewshiligi arqalı júz berdi. [2] Sońğı jılları Ózbekstannıń milliy ekonomikasında xızmet kórsetiw tarawlarında jumıs penen bánt bolğan xalıq sanı arttı, bul taraw Ózbekstan ekonomikasında óz ornın jánede bekkemlep, ekonomikanıń basqa tarmaqlarınan aldınlap ketti.

Sh.Boltayev miynetlerinde jańa Ózbekstanda ámelge asırılıp atırğan reformalardıń házirgi basqışında xızmet kórsetiw tarawlarınıń milliy

ekonomikadaǵı ornı hám áhmiyeti jıldan jılǵa asıp baratırılǵanın, buni mámleket kóleminde kórsetilip atırǵan xızmetler kóleminiń ósip barıwı, mámleket ekonomikasındaǵı tereń strukturalıq ózgerisler hám mámleketlik emes mülkke tiykarlanǵan jeke sektordıń júzege keliwi arqalı kóriwimiz múmkin dep esaplaydı. [1] Xızmet kórsetiw tarawlarınıń respublikamız ekonomikasında úlesi salmaqlı túrde ósiwine birqansha faktorlar tásir etedi, atap aytqanda, bazarda tutınıwshılardıń jańa xızmetlerge bolǵan talaplardıń payda bolıwı faktorınıń ornı úlken. Biz buni sanlı ekonomika sharayatında bankke barmay kredit kartaları arqalı tólemlerdi ámelge asırıw, internetshopping, zamanagóy sawda orayları, jámiyetlik awqatlanıw orınları, miymanxanalardıń ashılıwı, bilimlendiriw xızmetleri kóleminiń keńeytiriliwi, dem alıw, kórkem-óner, turizm hám ulıwmalıq servis tarawlarında kóriwimiz múmkin. [4]

Ózbekstanda xızmet kórsetiw tarawlarınıń házirgi kúnde rawajlanıwına tómendegi faktorlardıń úlesi joqarı dep qaraw orınlı: xızmet kórsetiw tarawında mámleketlik emes mülkke tiykarlanǵan jeke sektordıń júzege keliwi; sırt el hám ishki investiciyanıń tiykarǵı bólimi xalıqqa xızmet kórsetiw tarmaqlarına qaratılıwı; Ózbekstan bazarında xalıqtıń jańadan jańa xızmetlerge bolǵan talaptıń payda bolıwı hám talap kóleminiń artıwı, usı talaptı qanaatlandırıw maqsetinde xalıqqa xızmet kórsetiw tarawında zamanagóy xızmet túrleriniń payda bolıwında. Bıraq, respublikamız xalıqqa xızmet kórsetiw tarawında rawajlanıwı menen bul tarawdı rawajlandırıw hám shólkemlestiriwde mashqalalarda bar bolıp tabıladı. Bul mashqalalar tómendegiler esaplanadı:

1. Xalıqqa xızmet kórsetiw tarawların modernizaciyalaw hám diversifikaciyalawdıń talap dárejesinde emesligi;
2. Xalıqqa xızmet kórsetiw tarawların hám xızmetler bazarın rawajlandırıw hámde natıyjeliligin asırıw boyınsha anıq innovaciyalıq joybarlardıń jetispewshiligi;
3. Xalıqqa xızmet kórsetiw tarawların rawajlandırıwda túrli sırtqı faktorlar (tábiyyıy apatlar, kesellik hám pandemiyalar) tásirinleriniń aymaqlarda jeterli dárejede esapǵa alınbaǵanlıǵı;
4. Xalıqqa xızmet kórsetiw tarawların rawajlandırıw processleri hám is-ilajlarında sanlı ekonomika talaplarına uyqas shólkemlestirilgen-ekonomikalıq mexanizm tolıq iske asırılmaǵanlıǵı;
5. Xalıqqa xızmet kórsetiw tarawların rawajlandırıwda jáhán tájiriybesi, ásirese, industrial rawajlanǵan shet el mámleketleri erisken tabıslardan respublika hám onıń aymaqlarında jeterli dárejede paydalanıwdıń talap dárejesinde emesligi;

6. Xalıqqa xızmet kórsetiw tarawların rawajlandırıwda zamanagóy innovaciyanıń tómen dárejede qollanılıp atırǵanlıǵı, ásirese, keleshekte payda bolatuǵın xızmetler, zamanagóy jańalıqlarǵa tiykarlangan xızmetler boyınsha sistemalı jumıslardıń strukturası jolǵa qoyılmalığı hám t.b. [3]

Paydalanılǵan ádebiyatlar dizimi (referens):

1. Boltayev Sh. Innovatsion iqtisodiyot sharoitida xızmat ko‘rsatish sohasida tejamkorlikka erishish va samaradorlikni oshirish yo‘llari: Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. – Nukus. – 2023. – C. 26.
2. Qayomov A., Yaqubov O‘., Abdullaev A. Aholi geografiyasi va demografiya asoslari: oliy o‘quv yurti talabalari uchun qo‘llanma. – T.: Fan va texnologiya. –2011. – C. 160.
3. Samiyeva G. Raqamli iqtisodiyot sharoitida aholiga maishiy xızmat ko‘rsatish tarmog‘i faoliyatining samaradorligini oshirish // Gospodarka i Innowacje. – 2023. – C. 313-319.
4. Sattarov SH.H. O‘zbekistonda xızmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirishning asosiy yo‘nalishlari: Iqtisodiyot va ta‘lim. – 2021. – № 4. – C. 386-390.
5. Показатели Мирового развития. Экономика и рост. World Bank. – 2019.